

ІРЕН
РОЗДОБУДЬКО

Одного разу...

НЕПРАВИЛЬНА КНИГА

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Ірен Роздобудько
Одного разу...

Передмова

Нестерпна легкість буття Ірен Роздобудько

Найближчі друзі називають її Роздобудею, а комп'ютер весь час виправляє її прізвище на РОЗДОБУДЬМО. Вона ненавидить снобістські бутики й може дозволити собі одягатися на якомусь дешевому базарчику на Троєщині (Київ) або в Куала-Лумпурі (Малайзія). Часом вона з'являється на літературних тусівках у дуже крилатому чорному капелюсі, купленому після страшених вагань у Варшаві на вул. Маршалковській.

Років десять тому Ірен Роздобудько, а йдеться саме про неї, влаштувала всіх. Суворі літературні метри поблажливо усміхалися до неї, плескали по плечу й бурмотіли: «Так-так, я переглядав (переглядала) твій детективчик. Ну що ж, цілком пристойно. Не гірше, як у Марініної...»

Але мила й абсолютно передбачувана початківка раптом почала нахабно виламуватися з цієї детективної ніші й писати нестримно, шалено й дуже багато! Вона майстерно закручувала сюжет і раптом серед любовно-детективних пригод читач натрапив на дуже пронизливі, часом жорсткі та жорстокі речі. І написано це було з таким боєм, щирістю й відвертістю, що хотілося захистити цю невідому жінку з дивовижним ім'ям і ще дивовижнішим прізвищем: ІРЕН РОЗДОБУДЬКО.

Літературні метри спершу здивувалися, а потім обурилися. Їхні закиди нагадували вигуки добропорядних комах, адресовані сердешній Дюймовочці: «У неї навіть немає вусиків! У неї навіть є талія!!!»

Але відсутність вусиків, необхідних кожній пристойній українській прозаїці (Вона не пише про злягання на загидженому підвіконні обльованого під'їзду! Вона не описує у конкретних подробицях геть усі органи партнерів і навіть не вживає такого любого кожній фемінізованій та гендернутій українській літераторці слова, як проміскуїтет!!!), – чомусь це не заважає ІР збирати повні зали

читачів, які цитують напам'ять уривки з її романів і просять пояснити, що означає картина Клімта, яка висить у готельному номері її героїні.

Вона дуже хвилюється на цих зустрічах із читачами й чесно намагається пояснити, чому почала писати, чому пише саме про це і саме так. Часом у неї зривається голос і тоді ті, хто зібрався, бояться, що вона, як тендітний метелик, може обпалити крильця й упасти в полум'я свічки.

Я дуже не хочу аналізувати книжки Ірен – це все одно, що стерти блискучий різнобарвний пилоч із крилець метелика, який після цього не зможе літати. Натомість, думаючи про Іренчині книжки, я згадую, що сказав один дуже гарний письменник, і мені здається, що він сказав це саме про неї: «Для того щоб стати письменником, треба мати наївність і безпосередність, а головне – особливий талант, надчутливість до всього, що відбувається навколо тебе».

А ще треба сприймати життя оголеними нервами, і божевільно, щоденно працювати. І тоді поступово зітреться грань між реальним і вигаданим, тоді у сні почнуть приходити герої ще не написаних романів, тоді з'явиться нестерпна легкість буття. Та нестерпна легкість, якою просякнуті всі романи непередбачуваної письменниці, яка не боїться бути щирою і не вкладається в прокрустову люльку суч-укр-літпроцесу.

*Леся ВОРОНИНА,
письменниця*

Творчість крізь призму душі та серця...

Я хочу, щоб люди змінювалися
всередині!

Ірен Роздобудько

Однією з найяскравіших сторінок сучасної літератури є творчість Ірен Роздобудько: української письменниці й журналістки, майстрині сценарної фільмографії та переможниці багатьох літературних конкурсів. У її творчому доробку поетичні збірки: «Штрих на чорній цераті», «Ангели на дротах»; дитячі твори: «Пригоди на невідомому острові», «Свист крізь дірку в зубах», «Ірен Роздобудько про Блеза Паскаля, Вольфі Моцарта, Ганса Андерсена, Катрусю Білокур та Чарлі Чапліна», «Коли оживають ляльки»; художня проза: «Пастка для жарптиці», «Ранковий прибиральник», «Шості двері», «Гудзик», «Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних для життя», «Зів'ялі квіти викидають», «Останній діамант міледі», «Амулет Паскаля», «Оленіум», «Ескорт у смерть», «Дві хвилини правди», «Все, що я хотіла сьогодні», «Гра в пацьорки», «Перейти темряву», «Мандрівки без сенсу і моралі», «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю», «Зроби це ніжно», «ЛСД. Ліцей слухняних дружин»...

Цей чималий перелік художніх творів, безсумнівно, говорить про багатогранність таланту письменниці й засвідчує неабиякий її мистецький внесок до скарбниці сучасної української літератури. Ірен Роздобудько пише про людей і для людей, тому кожна книга авторки наскрізь пронизана життєвим сенсом та мораллю. Її твори – це своєрідний колаж, оригінальне поєднання цікавих тематичних ракурсів та різних жанрово-стильових характеристик, символічних образів та глибоких підтекстів.

*Наталія ГАЛУШКА,
аспірантка кафедри української літератури та компаративістики
Черкаського національного університету імені Богдана
Хмельницького*

Одного разу...

Друга спроба

Ця книжка багато років тому починалася так:

«...все набридло. Від усього – нудить. І так, що легше назвати те, від чого відчуваєш хоч якийсь кайф, ніж перераховувати всіляку гидоту. І навіть у втіхах неможливо визначити пріоритет.

Спадає на думку ранній віршик Володимира Цибулька:

Все херня, казали тато,
Тільки бджоли – вєщ!
Але якщо розібратися,
То й бджоли – херня...»

Це був час... наплічників, маршруток і потягів – років десять (ба, більше!) тому. Щасливого, майже «космічного», перебування наодинці з собою. І все дійсно здавалося несуттєвим. І бджоли також.

Тепер я б розпочала цю книжку інакше.

І, звісно ж, прибрала б із неї слово «херня». Адже одного разу, коли вона вже гуляла по читачах, одна поважна жінка звинуватила мене в надмірному вживанні ненормативної лексики. Але, як сказав герой одного комедійного фільму, коли тобі на ногу падає цеглина, ти навряд чи станеш підшукувати слово для вигуку. Хоча чому б і ні? Я думаю, що можна було б подякувати Богу, що вона, ця цеглина, не впала на ногу якій-небудь бабці чи дитині. Краще – мені. І це теж із розряду того, що я називаю ПЕРЕФОРМУЛЮВАННЯМ.

Тепер, після 2006-го року, коли ця книжка була написана, я хочу переформулювати і її.

Тому що, перечитавши, подумала, що вона надто егоцентрична і подекуди – надто зухвала. Тому що зрозуміла: писати щось «про себе» набагато складніше, ніж затулятися «ліричним героєм», котрий може говорити, думати й діяти як заманеться, а така спроба означає межувати з самогубством...

Тому що життя, як це не дивно, не зупинилося і пішло далі – і, можна навіть сказати, покотилося – у той бік і на той берег, про який я навіть гадки не мала.

Тому що точно знаю: те «переформулювання» віджило свій термін у тому вигляді, у якому існувало. Життя написало свої додатки, внесло купу коректив – часом таких дивовижних, що я знову і знову впевнююсь (і намагаюсь запевнити в цьому інших!), що дива існують. Варто лише вірити в них. Але вірити – по-справжньому, а не заради тимчасового перебування в юності з її романтичними настроями. А вірити «по-справжньому» – неабиякий подвиг, як на мене. Це означає, що ти ні в чому не зрадив себе й лишаєшся таким, яким прийшов у світ. Тому я залишила тут деякі «щоденникові» пасажі, котрі аж ніяк не можна «впустити необробленими» до художнього твору. Лишаю їх ще й тому, що всі ми, тією чи іншою мірою, є свідками часу. Але кожний – свого. «Мій час» був таким, яким я зупиняла його на сторінках різних нотатників. Можливо, комусь він здасться дивним, а проте для деяких моїх ровесників він був саме таким...

Кажуть, що люди мають змінюватися – з віком, з обставинами. Я в цьому зовсім не впевнена. Може змінюватись лише світ і час, а ти просто мусиш приймати ці зміни, залишаючись собою. У п'ятнадцяти-чи двадцятирічному віці, коли всі почуття були гострішими. І нема на що нарікати. Хоча часом дуже кортить.

Але нічого не можна почати «з другої спроби». Нічого, крім... книжки.

Скористаюся цієї нагодою.

Переформулювання

Так часом буває: все набридло. Від усього – нудить. Навіть у втіхах неможливо визначити пріоритет. Хіба що можна, як радять психологи, переформулювати проблему й усвідомити, що те, від чого нудить, і є задоволення.

Так от, нині (впевнена, на десятій сторінці це минеться) мене нудить від усього.

Від дзвінка будильника, заведеного на шосту ранку, що награв мелодію з «Пер Гюнта».

Від необхідності одягатися.

(Написавши це, я вже відчуваю неабиякий прогрес: люблю рано прокидатися і в напівсонному стані клацати електрочайником, щоб випити каву на балконі перед вікном саме о шостій годині ранку, коли вулиці порожні і ти бачиш кожне дерево – чорне на рожевому тлі сходу сонця.)

Стояти на автобусній зупинці, заздалегідь знаючи, що на Московському мосту (так зветься міст через Дніпро, який я щоранку мушу здолати), як завжди, буде корок.

Стояти в черзі за жетонами на метро «Петрівка».

Стояти на 481 маршрутку на Контрактовій площі...

Стояти, долати півторагодинну (а часом і двогодинну!) дорогу на роботу і навіть не уявляти, що це шосте за життя в столиці помешкання, яке вважаєш своїм і останнім, і маленька однокімнатна квартирка в кінці Троєщини – лише невелика зупинка на три роки. Зупинка перед тим, як сісти в інший потяг.

Як дивно: ніколи не знаєш, що станеться з тобою після того, як щось у своєму житті ти визначиш, як останнє чи остаточне.

Продовжую...

Отже, стояти, мерзнути або помирати від спеки й думати: «Господи, як приємно рухатись!»

А ще кілька років тому, до того, як прийняла рішення усамітнитись на цьому благословенному кінці світу, виходячи з хати, я несподівано побачила кожну травинку, вкриту памороззю! Тобто під моїми ногами виявилася не просто земля з якоюсь рослинністю, а... переплетіння кровоносних судин, як на картинах Івана Марчука, де кожна судина-травинка мала свій особливий відтінок і свою неповторну звивину. Відбувалося якесь незбагненне загострення зору, а коли під ногами шурхотіло листя, у голові лунала ціла симфонія. Отже, і загострення слуху.

Так буває лише тоді, коли ти приймаєш правильне рішення або заново починаєш життя і нічого не боїшся. Тоді виникають цей зір і цей слух. А все, що дратує, переформулюється на краще або кумедне.

...Сьогодні в маршрутці прямо переді мною сидів дядько, який усю дорогу колупався у вухах, а потім підносив пальці до очей і уважно розглядав те, що звідти викопав. Від цього, звісно, мене теж нудило, доки я подумала: а якщо цей дядько – представник якого-небудь втаємниченого клану, члени якого здатні вирощувати у себе у вухах діаманти? При чому, цей процес продукування не постійний, а як пологи. Тобто продукування діамантів може відбутися несподівано й у будь-якому місці. І саме зараз дядька «приперло» і «процес пішов».

Отже, дядько розглядав плоди своєї праці, кондуктор дав мені «щасливий квиток» і наказав з'їсти його. Це був жарт, але він повторив його шість разів. Та ще й так наполегливо, що інші пасажери уважно спостерігали за мною всю дорогу: з'їм чи ні? А я собі їхала, дивилася у вікно і думала про те, що мені два тижні тому запропонували написати «мемуари»...

Ця пропозиція заскочила мене зненацька.

Але я все ж таки почала думати: а з чого б можна було розпочати таке писання? І зробила одне відкриття: якщо не знаєш, з чого почати розповідь, починай її зі словосполучення: «Одного разу...» – а далі піде само собою. Відверто кажучи, я ніколи ще не

користувалася ним, адже завжди знала, що буде на початку, а що – в кінці. А все завдяки міфічним «маленьким друзям», моїм «зеленим чоловічкам», що як ідеї та герої живуть у голові та неодмінно хочуть проклянутись на цей світ.

Я не хочу прокльовуватись – я в ньому вже існую.

І нарешті «одного разу» зрозуміла, що надійшов час щось у цьому існуванні систематизувати. Хоча б для себе.

І спробувати зберегти при цьому левову частку іронії, а краще – самоіронії, інакше не варто і братися до діла.

А розпочати так, ніби це продовження якогось речення. Ніби пишеш «між іншим», так, як би говорила на кухні, готуючи борщ або мої улюблені ліниві голубці. Так, ніби говорила до порожнечі сто років, а на сто перший – хтось таки увімкнув диктофона.

Ну от могли б бути такі варіанти...

Про театр «Ромен», циган і два відра цегли

...одного разу бабця Ленки Ройтвер сказала: «А куди ти вступи́тимеш, коли закінчиш школу?» (Ми якраз стояли посеред Ленчиної квартири, у якій ішов ремонт, а її бабця збирала у відра штукатурку й биту цеглу.)

– До театру «Ромен»! – впевнено сказала я.

– А хіба ти циганка? – здивувалася бабця. (Взагалі, вона була не дуже схожа на бабцю – маленька, але моторна, губи в неї завжди яскравіли помадою морквяного кольору!)

Я не вміла брехати, але мені дуже кортіло бути циганкою, а головне – довести це Ленці.

– Так. У мене дідусь був циганом, – збрехала я і додала: – Я вмію трусити плечима!

– От і молодець! – сказала бабця. – Тоді бери ці відра – допоможеш винести їх за будинок, до балки! Бачиш, скільки тут у нас роботи.

Я взяла до рук два величезні «дорослі» відра, по вінця навантажені битою цеглою.

Ох! Бабця і Ленка йшли за мною до самої балки. Вони несли целофан. Відверто кажучи, якби їх не було поруч, я б вивалила ті відра десь ближче.

Ми йшли, і бабця розпитувала мене про мої плани – чи знаю я циганську мову, чи вмію танцювати, і які іспити складають, щоб вступити до циганського театру. Мені було сім років, і я несла відра. Я думала, що маю доперти їх до самого пункту призначення. А ще мені здавалося, що в руках у бабці і в Ленки – по рушниці. Щойно зупинюсь – розстріл. Бабця всю дорогу нахвалювала мене.

А потім сталося диво. Щойно я поставила відра на землю, як обидві мої руки самі собою злетіли вгору! Так, ніби були підхоплені якимись невидимими янголами. Руки були легкі і зовсім невагомі! Вони ніяк не хотіли повертатися до свого звичного стану. Бабця і

Ленка із подивом дивилися на мене, а мої руки – літали! Якби в мене був більший хист до точних наук, я б зробила якесь відкриття, наче Архімед, який вскочив у ванну з водою і зробив висновок про те, що... От зі мною тоді трапилось щось подібне. Моя теорема звучала так: якщо ти несеш вагу, яка в чотири рази перевищує вагу твого тіла, скинувши її, ти можеш злетіти в повітря.

Потім я багато разів проробляла цей експеримент, але, на жаль, не могла відірватися від землі – літали лише руки. Варто було б спробувати навантажити на себе якусь плиту – тоді б точно злетіла.

Але, дякувати Богу, від цих експериментів мене відірвали нові, а потім – найновіші...

Табори

Літні піонерські табори – найбільший жах усього мого свідомого дитинства.

Адже там довелося проводити майже всі літні канікули, починаючи з третього класу. Не знаю, кому це могло подобатись.

Ці обов'язкові вранішні «лінійки», ходіння «строєм» і «по парах», галасливі ігри на свіжому повітрі, спортивні змагання і хорові співи. Ця жахлива «Зірниця», де за тобою женуться старші та зривають погони, що означає, що ти – вбитий.

Компенсація за всі ці страждання була одна – кіно вечорами або танці. А ще – нічні пригоди, коли вожаті-наглядачі засинали чи пиячили десь поза межами табору, а юні піонери, накинувши білі простирадла, ходили лякати молодших або мазати їх, сонних, зубною пастою...

Попри це, ті, хто в них не побував, тепер заздрісно слухають історії про те, як там жилося-булося юним «табірникам», кинутим напризволяще в дорослий світ.

Адже світ таборів дійсно був дорослим, з усіма законами і боротьбою «на виживання». Щоправда, батьки про це не здогадувались...

Звісно, про «Артек» не йдеться. А переглядаючи якісь оптимістичні фільми про це дитяче царство, куди потрапляють лише виховані та свідомі діти, я завжди думала, що нізащо не хочу туди!

Принаймні в простих «робітничих» таборах ми не ходили в пілотках і «білому верху, чорному низі» увесь час і не так запекло марширували, і не жили в високих будинках, що гули, мов вулики. І не «віддавали салют» кожному зустрічному.

Це були табори посеред лісу, поблизу сіл, куди можна було потайки вибратися під час денного сну крізь дірку в паркані, щоби купити цукерок (у молодших класах) чи... пляшку вина (у старших).

Наймооторошніший жах з усіх жахів поставав перед тобою в перші ж пару годин перебування на «розподільчому стадіоні», куди галасливу юрму дітлахів різного віку і статі вивантажували з десятка автобусів. І ти сидиш на своїй допотопній валізі, підписаній твоїм прізвищем (щоби не загубилася серед інших).

Жах полягав у тому, що ти міг не знайти собі пару. Адже найголовнішим, найважливішим і навіть життєво необхідним було саме це.

Знайти пару!

Будь-яку.

Навіть завалящу.

Якесь дівчисько в окулярах чи огрядне, у веснянках по всьому тілі. Одне слово – таку собі, непоказну, немодну.

Тих, хто в коротких джинсових спідничках, струнких і довгокосих, тих, хто голосно сміється і з півоберта роздає стусани хлопцям, що так і в'ються довкола – таких розбирали одразу. Або навіть ще краще – такі одразу збивалися у великі веселі зграї, у яких все одно розбивалися на пари.

«Дівчинко, будемо з тобою дружити?» – і ти вже захищений, не самотній, тобі є з ким стати спиною до спини, щоби оборонятися від інших.

Я завжди «гальмувала» у виборі.

І мене ніхто не обирав.

Поки я прискіпливо роздивлялася довкола, інші, підкоряючись незбагненному «броунівському руху», вже стояли в парах і весело переповідали анекдоти. І одразу тримали «кругову оборону»: чужим до нас – зась!

До речі, не знаю, як було у вас, але цей феномен я спостерігала впродовж усіх своїх «табірних» років. Ніби перед тобою щільно зімкнувся своїми сталевими обладунками ряд тевтонських лицарів, що їх обов'язково має бути в «парній кількості». А «непарного» – геть, адже він завжди може розколоти компанію.

У відчаї я завжди хапалася за «завалю» дівчинку, не розуміючи, що в її переляканих очах так само була «завалюю». Ми поєднувалися на ґрунті взаємної зневаги і жалю про те, що ані мені, ані їй не дісталася в подружки о-о-о-он та висока чорнявка, довкола якої вирує справжнє життя.

Другим жахом перших годин перебування в таборі був розподіл по загонах.

За роками народження.

Жах полягав у тому, що тебе могли позбавити і цієї «завалюю» пари, якщо вона була старшою чи молодшою хоча б на рік.

Доки дочекаєшся свого прізвища з вуст старшої вожатої – такої собі дорослої тітки в червоній пілотці зі свистком на шиї, – тримаєш пальці міцно стиснутими в кулак.

Аж нігті впиваються в долоню: такий собі магічний знак того, що твоє внутрішнє напруження допоможе потрапити до царства небесного, а вожатій – зробити правильний вибір. Якщо ж його не буде – всю зміну «шестеритимеш» у семикласників. Чергуватимеш по палаті щоденно, митимеш підлогу, а ввечері всім чухатимеш спину чи будеш кукурікати до відбою, стоячи на одній нозі. Годі й казати про те, що всі твої посилки «з міста» від бабусі будуть з'їдатися не тобою. І охайно загорнуті пиріжки, і цукерки, і яблука...

І ніхто цього не помічатиме, адже «старшаки» – хитрі: щойно помітять вожату, як гладять тебе по голові й беруть за руку, як повноправного члена товариства.

– От молодці, – хвалить вожата, – молодших треба захищати!

І йде собі на якусь «планьорку» чи «летучку».

Відлітає у свій вожатський вирій. Навіть не обернеться.

А ти вже згинаєшся під дружніми руками-ногами, котрі щедро роздають «копняки», «пендєля» та «свічки».

От і молишся на тому розподільчому стадіоні, щоби не потрапити до семикласників...

...одного разу мені зовсім не поталанило: вільне місце виявилось лише в найстаршому загоні.

У палаті було дванадцять ліжок.

Найкрутіші з дівчат (зізнаюсь, що молодші називали їх зовсім нечемно – «кобилами») займали місця біля вікна або біля дверей. Найгіршими вважалися ліжка, що стояли посередині: всі ходять довкола тебе, а яка тумбочка тобі належить – права чи ліва – взагалі незрозуміло.

Мені не належало ніякої. Адже надати тумбочку «малявці» вважалося зайвою розкішшю. Весь свій скарб – блокнот, ручку і два яблука – я сховала під подушку.

І сіла, склавши руки на колінах, в очікуванні тортур і катувань. Але нічого такого не сталося!

Навпаки.

У мене одразу влилося стільки нових знань і словечок, що я почала занотовувати їх у блокнот, який, до речі, згодився мені потім як посібник у спілкуванні на багато років наперед.

Я дізналася, що таке «шмурдяк» і як «крутити дінамо». Як треба відповідати, коли до тебе залицяється (або навпаки – ображає) хлопець.

Дрібним почерком я занотовувала «табірну феню», котра потім, у школі надавала всі можливі переваги перед однокласниками.

«Відвали!» – записувала я дитячим почерком з правильним нахилом вправо, ставила тире і розшифровувала: «говориться тоді, коли до тебе хтось чіпляється з пропозицією, котра тобі не подобається». «Не жени байдю!» – «у випадку, коли чуєш брехню», «Не сци!» – «заспокоєння від страху», «Стули пельку!» – «прохання замовкнути».

Таких нотатників під кінець зміни у мене назбиралось аж три! Бабуся, яка надсилала мені їх, дуже раділа, адже я запевняла її, що пишу казки й оповідання.

Життя з «кобилами» окрило мене й виявилось цікавішим, ніж гратися в «піонербол» із ровесниками. Особливо після того, як мене – єдину з палати – «спіткало романтичне кохання».

Мене дуже дивувало, що всі мої наставниці щовечора після відбою шепотілися лише про любов. Обговорювали хлопців, вожатих, рахували, хто та скільки разів на кого поглянув та хто кого і як саме притиснув на «мєдляку» («Мєдляк, – записала я собі в нотатник, – повільний танець на дискотеці»).

Мене до цих шепотінь не приймали. Казали: «Помідор, затули вуха!»

Ну, так, вони називали мене «помідором» за те, що мої щоки завжди були червоними. Друга прозивалка була взагалі ганебною...

Зараз розповім.

Справа в тому, що бабуся до табору пошила мені «модну сукню», крій якої побачила в якомусь прибалтійському журналі.

Сукня була широка від самої горловини. Коли під неї потрапляв вітерець, вона роздувалася знизу, мов вітрила. До пори, до часу я вважала, що це – найкрасивіша сукня в світі. Але старшокласниці одразу охрестили мене «вагітний тарган».

Отже, Помідор і Вагітний Тарган не мав права брати участі в нічних задушевних розмовах, а мусив затуляти вуха подушкою або вдавати глибокий дитячий сон.

Попри це вуха мої (а також – нотатник з ручкою!) завжди були напоготові. Адже то були шалені любовні історії, багато з яких я потім побачила в фільмі про «Анжеліку, маркізу ангелів» (що, зізнаюсь, дуже мене розчарувало).

Героєм зітхань і мрій майже всіх табірних дівчат був хлопець із паралельного загону на прізвисько Барс.

Власне, він був героєм усіх дівочих палат – від малої до великої.

Він ходив у модних штанах-кльош, підперезаних широким білим паском, і в блакитній сорочці, розстебнутій до пупа.

І ні на кого не звертав уваги. Все в ньому говорило про те, що сюди, до цього жалюгідного «Орльонка» (так називався наш табір), він потрапив випадково і що він глибоко зневажає і навіть «чхає з високого дуба» (тобто, записала я в своєму нотатнику, «ставиться

байдуже») на все це жалюгідне жаб'яче збіговисько, що горлає пісні під баян одноокого дядька Василя Степановича.

Ну і потім – Барс... Ох... Барс – це щось таке хиже, самотнє, романтичне. Аж подих перехоплює.

Барс – і тільки так! Ні Сашко, ні Дмитро, ні Валера. Ніхто не знав, як його звати насправді. І від того подих перехоплювало ще більше.

Барс – це той, хто живе на маківці засніженої гори і виходить на полювання вночі, коли всі піонери-«ленінці» сплять глибоким дитячим сном.

«Я б півжиття віддала, щоби Барс... – так починався шепіт у нашій палаті після відбою і тут же лунало суворе нагадування: – Помідор – вуха!!»

Я робила вигляд, що затуляюсь подушкою, але думала так само: що віддала б півжиття...

І уявіть собі, що...

...**одного разу**... на танцях... під шалений космічний «медляк» у виконанні групи «Зодіак»... цей самий Барс... у джинсах із білим паском... у сорочці, крізь яку світився засмаглий живіт...

Цей самий Барс, за увагу якого все дівоче населення табору «Орльонок» беззастережно віддавало «півжиття»...

Цей нічний звір, що спустився з маківки засніженої Кіліманджаро... Ох...

Одне слово, Барс підійшов до Вагітного Таргана з питанням, чи танцює той Тарган, чи так собі, «груши околачиває».

Вагітний Тарган, перетворившись на перестиглого Помідора, повідомив захриплим голосом, що... І судомно подумки зашарудів сторінками списаного нотатника у пошуках підходящої для ситуації фрази або словечка.

У палаючій голові виникло лише одне.

І я промовила його так, як промовляла свої найромантичніші меседжі, лежачи на сні чи шовкових простирадлах, сама Анжеліка-маркіза-ангелів.

– Відвали... – сказала я.

...Увесь вечір, котрий тривав так довго, що в мене зааніміли руки від того, що плечі Барса були надто високо, ми протанцювали під здивованими поглядами старших подруг. А коли лунав запальний «Боні М», Барс казав: «Плювати!» – і ми залишалися виконувати «медляк». І мої наставниці – я це бачила! – неприємні і шукали свої ж очі в себе на лобі та вручну встановлювали їх на призначене місце.

Але факт не припиняв бути фактом: з усього табору Барс обрав Вагітного Таргана.

Якщо бути відвертою, навітавшись такою перемогою в очах старших колежанок, вже на третьому танці я добряче занудьгувала, крутила головою на всі боки, намагаючись відліпитися від його приставучого погляду.

Після танців, до сурми, яка мала віщувати відбій, нам дозволялося пройтися до своїх хатинок-палат «врізнобій», тобто не шикуватися в стрій.

Барс вів мене за руку до самих сходів. Його рука була тепла й волога, з неї дуже хотілося вирватися на волю...

А за нами, мов спантеличене стадо, брели старшокласниці. Барс зупинився на порозі – і вони тихою пришишкою зграєю пройшли повз нас, обдаючи мою «вагітну сукню» гарячим вітром подихів.

– Погуляємо завтра? – смиренно запитав Барс.

Якщо чесно, мені дуже кортіло вже «по-чесному» повторити єдине, що підходило до мого настрою: «Відвали!»

Але я стримано кивнула і побігла до палати, міркуючи, що тепер зі мною буде.

У темній палаті на мене вже чатували дівчата.

І нарешті я взяла участь у нічних шепотіннях, як повноправний член товариства.

Мені більше не казали «затули вуха», не називали помідором. Майже всю ніч до мене шанобливо зверталися:

– А він тобі – що?

– А ти ж йому?

– А він?

І я всоте переповідала, як він вів мене в танці, що говорив і як тримав за талію...

І дівчата мрійливо зітхали. Їм більше не було за що віддавати півжиття.

І пропонували «на завтра» зробити мені на голові справжню «бабетту» або «начос», позичити помаду і дати нафарбувати її тушшю «Ленінград», у яку треба плювати, щоб вона стала рідкою і змішувати з пудрою, щоб її вийшли довшими. Одне слово, суцільна маячня...

...Потім всю зміну цей Барс труїв моє безхмарне дитяче життя своєю увагою. І сто разів на день чув цілковито безсоромне: «Відвали!» Я навіть благально додавала: «Будь ласка!», хоча такого звороту не було в нашому табірному «новоязі».

І ховалася за майстернями, де мої ровесники з молодших загонів ганяли м'яча чи малювали чортиків на піску...

Право розмовляти з Шекспіром

...одного разу у Львові ми з Оксанкою Ватуляк пішли до «Ням-Ням».

Була похмура погода, від якої ми шаленіли, бо це, за словами Оксанки, – справжня львівська погода. Перед тим вона водила мене на службу в собор святого Михайла. Я була в джинсах, Оксанка – так само (я певна, у Києві на нас одразу посипалися б розлючені бабусі). Чому я роблю такий стрибок? Не знаю. Я не хочу вибудовувати ніяких сюжетних ліній.

З певного часу я зрозуміла одну просту, але дивовижну та чудову річ. Точніше, я її відкрила для багатьох інших, хто ще лякається самих себе й не може наважитися говорити вголос: раптом ляпнеш щось не те, а вночі гризтимеш подушку від сорому? Так от.

Це дуже проста річ. Така проста і, можливо, зухвала, що я навіть чую, як хтось (тут варто зауважити, що я зовсім не уявляю, хто це може бути – чи не той дядько, що колупався у вусі в маршрутці), скаже: «Якась божевільна ця жінка! За кого вона себе має?!»

Цю річ я умовно назвала – «право розмовляти з Шекспіром». Звісно, Шекспіра я поставила сюди цілком довільно, бо його можна замінити будь-яким іншим генієм, головне – мати це право. Виникає запитання: хто його надасть? Ще простіше: його НИХТО не надає. Воно має бути всередині. Як нирка чи ще якийсь важливий орган. Уявіть, якщо всередині тебе є таке право, наскільки повновартісним ти себе відчуваєш! І як живеш!

Звісно, і це правило можна переформулювати – від того воно не стане гіршим: якщо ти берешся писати... м-м-м... скажімо, сценарій (до речі, у цьому правилі можна замінити слово «сценарій» на будь-яке інше – залежно від сфери твоєї діяльності) – пиши його так, ніби пишеш для Фелліні (прізвище так само замінюється, але незмінним залишається одне – це має бути ПРІЗВИЩЕ, важливе для тебе!). Звісно, що замість «для Фелліні» може вийти «для Васі Пупкіна», але

головне, що ти сам для себе ставиш цю високу планку. І колись обов'язково її перестрибнеш. Принаймні намагатимешся.

Із чого формувалися ці правила? Відмотаємо плівку на сто років назад, у рік 1979-й. Так. Ось я лежу на дивані, їм піонерську страву «Смерть шлунка»: батон зі згущеним молоком (звісно, жирію) і читаю казку про дівчинку Ассоль. І замість того, аби стежити за колізією незвичайного кохання, «перетравлюю» (разом із булкою) такі незначні слова, котрі промовила дівчинка до сто-другорядного персонажа – старого вугляра: «Коли ти кладеш до кошика вугілля – думай про те, що він (кошик)... зацвіте!»

Це майже те саме, що мати право говорити до Шекспіра: вірити.

Таке переформулювання...

...так от ми з Оксанкою Ватуляк пішли до «Ням-Ням». Там привітний господар, який, проходячи повз столик, завжди каже: «Телятину вибирав сам!» або «Чи добре нарізані овочі?», або «Чи не надто міцна кава?»

Падав дощ. У нас було мокре волосся. Ми замовили величезні порції (вони тут завжди величезні) відбивних із овочами. До мого потяга лишалося дві години. Я, як стара бабця, сотий раз переповідала Оксанці історію про те, як у Єрусалимі побачила ікону Божої Матері, про яку писала задовго до того, як її побачила.

Та Божа Мати зображена із кинджалом, що стирчить із лівої груді. Він намальований там не як символ, а цілком реалістично. Звісно, писала я не про ікону, а про те, що людина має жити «із ножом у серці», щоби завжди відчувати біль і співчуття до болю іншої людини – тоді вона ніколи духовно не помре. Але тоді я не знала, що десь там, за тисячі кілометрів, у Храмі Гробу Господнього, є зображення жінки, з лівої груді якої стирчить кинджал. А хто може відчувати співчуття і біль так, як Вона?

– Я про це тобі вже говорила? – схаменулася я.

– Не має значення. Я готова слухати про це сто разів, – сказала Оксанка.

Мені стало соромно: невже я здатна безкінечно співати одну й ту саму пісню, заплющивши очі від насолоди? І я «змінила платівку» на зовсім іншу. І розповіла про блюзу за п'ятнадцять мільйонів...

Блуза за п'ятнадцять мільйонів

...буває, що ти живеш так, ніби похмуро бредеш повз ятки з ганчір'ям. Не зауважуючи, що в них продають. А варто придивитися – і розумієш, що на першому прилавку лежить не куплена тобою тканина на «пурпурові вітрила» (тобі 11–12), у другому – темні пляшки з «чорнилом» «Золота осінь» (15), у третьому... леза, мотузки, пігулки – одне слово, все, що тебе так цікавило, коли світ набрид остаточно (17).

Далі йдуть ятки з більш привабливими та спокусливими речами – скажімо, квитками на літак в один кінець. А ще далі ти вже бачиш «ширвжиток» з лейблом «мейд ін Чайна». Далі йти нікуди, і ти повертаєшся назад. Але прилавок із «пурпуровим шовком» давно зник у тумані...

– А я тобі розповідала, як гендлювала на базарі? – запитала я в Оксанки, коли ми перепочивали перед тим, як вдруге атакувати велетенські відбивні. Здається, про це я ще нікому не розповідала й сама забула, бо це був лише початок тих химерних яток життя.

...якось мама принесла додому три жахливі шифонові блузки – синю, зелену й червону. Блузки були із величезними фальбанками, що спадали на груди. Дуже негарні – «прощавай, молодість!». Їх треба було продати.

Я накупила блискіток (тільки зараз дізналася, що вони називаються «паєтки») і всю ніч пришивала блискітки на край фальбанки. А вранці поїхала на «Текстильник» – так називався найдальший район у Донецьку, де мешкала моя колишня колега по заводській радіогазеті. Тепер вона торгувала на ринку зеленою цибулею, адже був травень і... кінець голодних 80-х. Цибулю вона перекуповувала в якогось цигана.

Ринок був стихійним, тому футболки, труси й зубна паста лежали поруч із огірками та жувальними гумками. Ніякої системи! Я з кофтинками прилаштувалася поруч.

– За скільки ти хочеш це продати? – запитала Тетяна (її звали Тетяною).

Відверто кажучи, мені легше було провалитися крізь землю, ніж пропонувати свої блузочки розпашілим тітонькам.

– Ну, не знаю... – промимрила я. – Мільйонів за п'ятнадцять... (саме так, це були «мільйони»!) – і сховалася за ящики з цибулею.

– Дурна! – знизала плечима Тетяна. – Хто ж купить, якщо ти будеш отак сидіти? Вчися, доки я жива!

І вона голосно закричала: «Блузки від Кардена! Ручна робота!»

Я тицьнулася лобом у ящик з цибулею і майже знепритомніла. Дивно, але до нас почали підходити жіночки.

– Від Кардена? Скільки? – запитала одна у Тетяни.

Але та витягнула мене з-за ящика і сказала:

– Ось хазяйка, у неї й питайте.

– П'ятнадцять... – пробурмотіла я.

Жінка почала ритися в гаманці. У мене очі полізли на лоба. Жінка дістала гроші й кинула кофтинку до кошика. Варто було б загорнути її хоч у газету, подумала я. А ще подумала, що це дуже, ну просто дуже негарна блузка. На інші дві покупців так і не знайшлося.

– Це смішно? – запитала я в Оксанки й побачила, що їй зовсім не смішно. Про «мільйони» вона через свій юний вік чула вперше.

Але найсмішнішим виявилось те, що, повертаючись додому, на зароблені гроші я купила собі в сусідньому кіоску на тролейбусній зупинці... майже таку саму блузку. Такий тоді був «шопінг»...

Сон про зламаний ліфт у невідомому будинку

...ось уже кілька років мені сниться один сон: я підіймаюсь ліфтом у напівзруйнованому старовинному будинку.

І сам ліфт дуже старий, його підлога – мов решето.

Він рипить і ось-ось має розвалитися – просто розпастися під ногами! Крізь діри в стелі та підлозі я бачу напівзотлілі канати й іржаві коліщатка – увесь цей доісторичний, хисткий механізм. Ліфт підіймає мене кудись угору, але я точно знаю: один мій рух – і я зірвуся вниз разом із цією допотопною труною. Я бачу, як пропливають повз мене сходові майданчики – захаращені й порожні, усі двері зачинено. Освітлення – теракотове, як на старих чи стилізованих під старовину плівках. Я боюся дихати, я думаю про порожнечу піді мною, про підвал, куди зірветься ліфт, про пацюків, котрі розчавляться під ним, про павутиння, темряву і хвили задушливого пилу, під якими я загину.

Я могла б зазирнути до книги із назвою «Сонник» – колись мені таку подарували. Але була впевнена, що не варто... Ви можете це зробити хоч зараз, якщо у вас під рукою є така книга, або Інтернет. Тільки не кажіть про що цей сон мені. Добре?

У цьому ліфті – вдруге, втретє чи вдесьте – я завжди сама. Мені треба їхати. Куди? Де знаходиться цей будинок?

Підлога піді мною хитається. Коли стає зовсім нестерпно, я прокидаюсь. І думаю, що це був сон.

Але чому в ньому – завжди один і той самий будинок, один і той самий ліфт?

Я певна, що цей будинок існує. Я хотіла б розшукати його, прокататися там у ліфті – вгору і назад. Потім вийти і сказати: «Ги-ги-ги! Нічого страшного!»

Взагалі, сміятися – то найкращі ліки від усього.

Коли я була маленька, ми любили повторювати одну приказку – її треба було проказувати, коли, наприклад, упадеш на очах у всіх і

розіб'єш коліно. А ще краще, коли тебе лупцює пацан зі старшої групи, а ти посміхаєшся і голосно вигукуєш (мовою оригіналу):

Нічево нє больна –
Курачка давольна!

Дуже діє на підсвідомість. Моя курочка завжди була «давольна», бо я так її виховала. Хоча це не дуже гарний рецепт, скажімо, у подружньому житті. Я колись із подивом помітила, що багато курочок невдоволено квокчуть за будь-яких обставин і стоять на дверях, поставивши руки в боки. І завжди виграють.

А до чого тут ліфт?

І їжджу в ньому багато років, його підлога хитається піді мною, погрожує ось-ось розвалитися, і я полечу в липке павутиння, у підвал до пацюків, під завали старих дощок – у темну безвість. Я це знаю. Але все одно, щоночі заходжу до хисткої кабіни й натискаю кнопку останнього поверху. І – нехай буде, як буде...

Буде, як буде

...я вступала на факультет журналістики з кількох причин: по-перше, я непогано писала шкільні твори, захоплювалася літературою і писала вірші, а по-друге...

Справа в тім, що я ходила до театральної студії та певний час міркувала, як у часи Марії Заньковецької: «Або – на сцену, або – до очерету головою!» (Власне, з приводу багатьох інших речей я й нині думаю так само.) Але пізніше, у класі восьмому, поглянувши на себе в люстерко критичним поглядом, вирішила, що у «великі актриси» мені не пробитися, а «маленькою» бути не цікаво. До того ж мої родичі по батьковій лінії – дядько, тітонька та сестра – журналісти. Такі міркування і визначили мій вибір.

Але заважало одне. У мене була страшенно низька, як нині кажуть психологи, самооцінка. Настільки низька, що ближче до закінчення школи мій дідусь обійшов усі ПТУ (професійно-технічні училища) міста Донецька, щоб дізнатися, куди можна прилаштувати онуку.

Попри всі райдужні сподівання рідних, що я піду в будівельне ПТУ і стану добрим малярем-штукатуром, я поїхала до Києва, здала документи на журфак і на вступних іспитах несподівано набрала досить пристойні бали. Тільки зараз можу зізнатися, що, пишучи твір на вільну тему, «втюхала» туди цитати з власних віршів, підписуючи їх першими-ліпшими прізвищами, котрі спадали на думку. Власне, так само я робила і в школі. Але ніхто з учителів мене на цьому не спіймав. Щиро прошу мені вибачити!

За той час, поки навчалася на заочному відділенні, встигла зробити чимало: купила велосипед, зрозуміла, що більше ніколи не хочу виходити заміж, і народила чудову донечку з великими рожевими щічками. У перервах між годуваннями займалася безліччю інших справ – пішла до «університету робітничих кореспондентів» (був такий), бігала до літературної студії і рік у рік опановувала купу бічних професій. І ніде надовго не затримувалась.

Ех, знати б, якою марудною писаниною це все обернеться пізніше, коли для якихось справ треба заповнювати документи із переліком усіх професій, року вступу на посаду і звільнення з неї!

Отже, працювала телетайпісткою, диктором заводської радіогазети, шпрыхталмейстером у цирку, взимку підробляла Снігуронькою, була кіномеханіком у відеосалоні та старшим методистом у кінотеатрі, пару місяців спробувала попрацювати в ресторані – офіціанткою в залі й на кухні молодшим помічником кухаря. Яюсь цілу добу (!) пропрацювала на посаді голови Товариства книголюбів і кілька днів (більше не витримала) вела гурток юного журналіста в Палаці піонерів. Чому так відбувалося? Гадаю, мене терзав дух авантюриництва й до кісток пропікав страх від газетних рядків, якими майоріли шпальти газет: «Сорок років на одному місці пропрацював почесний робітник нашого заводу, започаткувавши цілу династію: двадцять років трудиться в цьому ж цеху його син. Сюди ж прийшов і онук нашого почесного ветерана». Яюсь прочитавши таке, я подумала: це ж мишоловка!

Багато речей, які іншим видавалися важливими і правильними, були для мене зовсім нецікаві. Я не збиралася започатковувати сорокарічну династію або робити кар'єру, йдучи тими самими сходами.

Я постійно думала про якісь глобальні речі, що жодним чином не пов'язані з «ударним трудом» – наприклад, про тимчасовість і марність людського існування чи про влаштування Всесвіту. Про те, що неодмінно треба щось робити, але невідомо що...

І тому...

...**одного разу** я зібрала дві валізи з дитячими речами й переїхала до Києва. Це міг бути й не Київ, а будь-яке інше місто, містечко, селище, село, край світу, задзеркалля, чорна діра, Сибір, заслання. Байдуже... Зі свого Донецька я втекла із трирічною донькою під пахвою і двома валізами, у яких найціннішими були домашні капці

– символ хатнього затишку. Лише як символ, адже дому в столиці не передбачалося. Була орендована квартира на короткий, невизначений термін.

Приблизно півтора року пішло на те, аби офіційно оформити все, що підлягало офіційному оформленню: новий шлюб, прописку, дитячий садок. Обкласти себе купою довідок, щоб підтвердити своє існування на новому місці.

За цей час я встигла намалювати купу картинок, написати книжку сумних віршів, пожити чотири місяці в селі (більше діватися не було куди – квартира «закінчилася») із батьками та бабусею чоловіка, яких я любила (і завжди любитиму – Царство їм Небесне!) і які любили мене. Побачити, як живуть-виживають селяни – в щоденних праведних трудах і неправедних хворобах, зимовому холоді, коли лягаєш у ліжко, одягаючи на себе кілька светрів, і літніх клопотах, коли день розпочинається о п'ятій годині ранку. Як одна пора року змінює іншу – не в рядках добре написаної книжки, а реально: вчора в садку ще висіли яблука, а зранку чорні дерева вкриває сніг. Ніби хтось рукою по ньому провів...

Потім я повернулася до Києва й почала влаштовуватися на роботу.

Ну от, нарешті дійшла до того, про що й хотіла розповісти в цьому розділі!

Доведеться почати його наново...

У м'ясорубці

...те, чого я не прагнула – справжня журналістська робота, – почалася для мене із газетярської м'ясорубки.

Можливо, зараз я пишу не дуже цікаві речі, й тим, хто не цікавиться журналістикою, сторінок десять варто пропустити. А для тих, хто запитує мене, з чого почати, якщо починати немає з чого – ось ці пунктирні нотатки.

Насправді «нуль» – важлива точка відліку, котра символізує абсолют, «чистий аркуш», ідеальний стан рівноваги, звідки починається відлік у будь-який бік. Хто не був на «нулі», той ніколи не пізнає радість руху.

Отже, перед тим як потрапити до великої щоденної газети (назвемо її «ВВ»), мені довелося попрацювати в газетці Фонду Культури «Родослав», горе-коректором у журналі «Сучасність», і ведучою – на першому Національному і третьому каналах радіо. Для тих, хто хоч раз проходив повз цей будинок-монстр на Хрещатику, 26, скажу, що всередині він нагадує лабіринт із багатьма ліфтами, переходами та переходиками, коридорами та коридорчиками, у яких можна заблукати. На початку 90-х, цей монстр конвульсивно смикався, випускаючи останній подих. Облуплені стіни, допотопна техніка, зашкарублі методи роботи із обов'язковою «розшифровкою» усіх – навіть зовсім незначних інтерв'ю і... дивовижна фонотека із записами старих вистав, що зберігалися на плівках, які буквально розсипалися під пальцями.

Заробітна платня, на котру чекали місяцями, нараховувалася в мільйонах. Як «оглядач» я отримувала приблизно п'ять мільйонів. Тут варто зазирнути до мого тодішнього щоденника (чомусь я записувала й ціни, бо мені вони здавалися досить кумедними):

Буханець хліба – 26–40 тисяч.

Десяток яєць – 50–60 тисяч.

Вершкове масло – 400–600 тисяч за кілограм.

М'ясо – 400–700 тисяч.

Костюм – 15–20 мільйонів.

Одне слово, ви зрозуміли, чого були варті ті мої п'ять мільйонів. Пізніше, коли мільйони припинили своє існування, ця сума становила 160 гривень...

Дозволю собі знову процитувати щоденникові записи про тодішні ціни, адже, гадаю, це цікаво. Особливо для тих, хто забув ту економію середини 90-х. І тим, хто взагалі цього не пам'ятає.

Отже, у гривнях все виглядало так:

М'ясо – від 4 грн до 8 грн за кіло.

Молоко – 60 коп. (літр).

Яйця – 2 грн.

Долар – 1 грн 80 коп.

Квартплата – 70–80 грн.

Зарплатня (на радіо) – 160 грн.

До речі, навіть і ці гроші не видавали по два місяці.

У коридорах, зустрічаючи одне одного, люди передусім виголошували «коронне» вітання: «Що чути сьогодні?!» і чудово розуміли, що йдеться про зарплатню.

Переповідали страшні чутки про самотніх матерів, що вкоротили собі віку та про пенсіонерів, які померли від інфаркту, почувши звістку, що «грошей у касі немає і найближчим часом не буде». Морок, безвихідь, отупіння... (О, нехай хоч хтось із тих, хто перебував тоді у високих кабінетах, спробує закинути мені, що я «згущую фарби»!)

Але була й одна перевага: опівдні ти міг бути вільним! Записав передачу, «звів» її воєдино (тобто «підчистив» затинання, кректання та бекання – своє та гостя, поєднав це все із музикою, здав до ВТК для ефіру) і – гуляй, Васю!

Щоправда, «гуляти» було ні на що. Хоча чоловіки примудрялися вже зранку ходити під легеньким хмільним кайфом.

...**одного разу** ось у цій «творчій атмосфері» ми з колегою повели таку розмову:

– Ох, мені б зарплату хоча б п'ятсот гривень... – мрійливо зітхнула вона.

– Та ти шо-о-о?! – обурилася я «нечеловеческим» вимогам. – Я б обійшлася і трьома сотнями. Тільки де її знайти, таку роботу? Мабуть, такого не може бути...

– Може! – у свою чергу обурилася колега. – Наприклад, у великих газетах чи в глянцеvih журналах!

– Та хто нас туди візьме? – зітхнула я.

– Так... – згодилася колега. – Там, мабуть, ТАКІ БАБИ працюють! І всі – свої, всі – «блатні»!

Забігаючи наперед, скажу, що ця мила жінка досі працює на тому самому місці, де й відбулася ця розмова...

Але вона якось розбурхала мою занурену в тоскне буття душу.

Непомітним, ледь чутним перемиканням важеля мої думки потекли в іншому напрямі. До цього перемикання я:

– свято вірила тому інститутіві, який гордо іменується «держава»;

– сподівалася, що «багатий вуйко», від котрого залежить, чи куплю я сьогодні півкіло сосисок, врешті розчулиться і дасть наказ виплатити такій-то і такій-то її законні 160 гривень;

– була переконана, що хтось щось мені винен (наприклад, сантехнік має полагодити кран, а лікар вилікувати. І все це – без жодних дотацій з мого боку)...

Одне слово, типова совдепівська ментальність.

А тут ще й кіно підігналося. «Розвіяні вітром».

Тоді воно вперше демонструвалося по телебаченню. Книгу я не читала і не читатиму – просто повірю на слово тим жінкам, для яких цей роман – друга Біблія, а от кіно мені сподобалося. Відсиділа перед екраном, що пломенів вогнем війни та пристрасті, належні пару годин і, миючи посуд, раптом згадала один епізод...

Стоїть Скарлетт посеред чорного поля, гризе гнилу морквинку, а потім випростовується і каже: «Я вкраду, вб'ю, збрешу, але –

присягаюсь! – я більше не голодуватиму!» І руде небо палає за її маленькою чорною фігуркою.

Пригадую, ніби це було вчора, своє жалюгідне скавчання на кухні у подруги Лізи про те, як я мрію купити сірий гольфік, а також – йогурт (на той час – райська насолода) у півлітровій пластиковій скляночці...

Звісно, ані красти, ані вбивати (ба, навіть брехати!) я не вмію апріорі. І тому, довідавшись, що в місті організувалась нова щоденна газета, я вирішила запхати свою «низьку самооцінку» куди подалі та сходити на прийом до головного редактора.

Але прийшла не з порожніми руками, а з проектом власного «розвороту», на якому мав бути нарис, інтерв'ю, коментарі фахівців.

...ось так і потрапила до «м'ясорубки»...

Гроші

Перед тим як піти далі, хочу «зістрибнути» ще з однієї дражливої теми. Ідеться про гроші.

І ставлення до них.

Взагалі-то, «грошове питання» ніколи не було для мене найголовнішим. Це просто папір, вигаданий людьми. Від нього багато чого залежить. Але, якщо подумати, за великим рахунком він не додасть тобі ані здоров'я, ані безсмертя, ані всього, що дає при народженні лише Бог.

Але коли ти починаєш нарешті заробляти – це досить приємно. Особливо після того, як живеш на смажених кабачках. У часи економічної кризи на початку 90-х, коли люди в універсамах жадібно вихоплювали з візків кавалки масла, а на полицях стояли лише пачки з гороховим супом, зі мною трапилася прикра подія, котра вплинула на мене майже так само, як і той епізод із «Розвіяних вітром», і змінила моє ставлення до власної аморфності.

Тоді до Києва на якийсь письменницький захід приїхала моя знайома поетеса з Донецька. Вона була набагато старша за мене, свого часу активно захищала мої «асоціальні» творіння на засіданнях літоб'єднання. Я пообіцяла заїхати до неї в готель із пляшкою вина і коробкою цукерок, а вранці побачила, що в моєму гаманці немає ані копійки! Навіть на проїзд у метро. Тоді я вчинила так, як прочитала у спогадах Ніни Берберової про Ходасевича: лягла в ліжку і накрилася з головою. Уявила, що мене – немає. Досі збереглося те відчуття сорому від власної безпорадності.

Так от, вперше й востаннє говорячи про «меркантильне питання», хочу поділитися першою і останньою ейфорією від того, як приємно працювати і заробляти. Особливо, якщо заробляєш тим, «на що вчився», а не торгуєш на ринку, маючи два дипломи (гадаю, це дуже прикра і досить поширена ситуація).

Першу «серйозну» зарплату я отримала у «ВВ». Але не одразу зрозуміла її «серйозність».

Уявіть таку картину. Вечір, довгі ряди на Шулявському базарі, я дістаю гаманець і, за давньою звичкою, вирішую, що купити: півкіло м'яса чи двісті грамів докторської ковбаси. І несподівано розумію, що можу купити одразу і те, й інше. А потім, із ще більшим здивуванням, роблю «відкриття»: і те, й інше, і п'яте, й десяте...

І... півлітровий йогурт у пластиковій скляночці!

І чорні вовняні колготки, і светр – не тоскно-сірий, а ось той – блакитний. І не тільки собі – а ще й усім близьким. «Дороженька моя, – каже мені внутрішній голос, – а ти, виявляється, звичайна міщанка!» І я посилаю його куди подалі, далеко-далеко: в ліжко, під ковдру. Тепер я напевно знаю: якщо життя повернеться до мене тим боком, на якому немає очей, я запросто зніму з себе «глянцеву корону» (власне, на мені її ніколи й не було!) і піду мити під'їзди, тягати цеглу, підмітати підворіття, писати комусь дипломи чи курсові. Але...

«Але я більше не голодуватиму!» – додала б Скарлетт.

...Отже, щоденна газета. Я працюю, заробляю і... за повною програмою відпрацьовую свої колготки та йогурти.

Що таке суботній (тобто найбільш читабельний, бо розважальний) розворот у популярній газеті? Зараз поясню.

У понеділок, потягом дня – обговорення та затвердження всіх тем у заввідділу й заступника головного редактора. У вівторок треба зробити, власне, все: взяти інтерв'ю, написати нарис, проконсультуватися із спеціалістами для фахових коментарів, зібрати «суспільну думку», вигадати есей. У середу мила жінка-літредактор вже нервово стукає наманікюреними нігтиками по стільниці. Це – натяк: коли я вже закінчу набирати тексти та скину їх для редагування?

У четвер підготовлені матеріали читає заввідділу й зі священним трепетом несе заступникові головного редактора. А далі – як

поталанить: той може відкласти, а може прочитати одразу. Адже таких, як я у нього, – 150 і кожен хоче вчасно піти додому. Я теж хочу. Але мушу чекати рішення.

Я нудьгую. Іду до кав'ярні. Пишу там теми на наступний тиждень, хоча це марна справа, адже без попереднього обговорення вони не пройдуть. Знічев'я починаю писати свій перший роман (він і досі десь валяється в шухляді), аби не думати, а раптом – «зарубає», хоча верстка мого розвороту має бути завтра зранку.

Чи встигну все переробити?

А потім настає глупа ніч. Кав'ярня зачиняється... З дому телефонують щогодини, з такою ж регулярністю намагаюсь нагадувати про себе головному редактору. «Ще не прочитав!» – бадьоро каже він і кладе слухавку. Я чекаю. Ходжу спустошеним кабінетом, підстрибую, роблю сорок присідань. Я вистромляю носа в темний коридор. Світло горить лише біля столика охорони та його вузька смужка виповзає з-під дверей вічних рабів – дизайнерів і верстальників. «Люди, де ви-и-и-?» Близько опівночі, думаю я, зачиниться метро. Я скрадаюсь темним коридором і бачу, що мені назустріч суне така ж похмура тінь. Сам!

– А ти що тут робиш? – лякається шеф.

– Як – що? Чекаю, коли ви підпишете мої шпальти! – кажу я і сором'язливо нагадую: – Завтра ж верстка...

– О Господи! – б'є він себе по чолу. – Та йди додому. Все буде добре. Підпишу я твої шпальти. Мабуть, і хліба не встигнеш купити? – співчутливо додає він.

«І хліба, і молока, і взагалі – хоч щось пожерти...» – подумки лаюсь я. І нарешті замикаю кабінет. Завтра я повернусь сюди першою, адже день верстки – це святе. Кожен журналіст, коли друкується його шпальта, стає священною коровою: його не чіпають, йому догоджають, пригощають кавою і говорять, мов над тяжко хворим.

Потрапляю додому, коли всі вже сплять. Щойно заходжу до кухні, лунає дзвінок. Бадьорим голосом шеф (цікаво, коли він спить?), який

нарешті прочитав мої опуси, каже: «У твоєму першому матеріалі 60 рядків – треба розвинути до 120. А для загального настрою – додай щось... щось... таке... коментарі якогось бізнесмена і судді. Зробиш?»

Тут – стоп! Правило: ніколи, ніколи не кажи «ні» або «це неможливо».

– Звісно! – кажу я і дивлюсь на годинника: пів на другу ночі.

Вранці телефоную до знайомого бізнесмена прямо додому, розшукую суддю, дико вибачаюсь і збираю додаткову інформацію.

О восьмій я вже у верстальному цеху. Іде верстка мого розвороту. Шеф демонструє неймовірну активність. На ходу перечитує нарис і, не відходячи від монітора, загадково промовляє: «М-гу... Тут би ще такого додати... Ну, такого... – він, ніби південний кухар, що стоїть над шашликом, тре в повітрі пальцями і лукаво підморгує. – Запаху... смаку... Щоб – ух! Ну, ти зрозуміла... Зробиш?» Він притоптує ніжкою і клацає великим та середнім перстами: «Смаку і запаху! Повітря, повітря! Рядків на сімдесят!»

Я прожогом кидаюсь до свого кабінету, додаю ці сімдесят клятих рядків. Лечу назад, сміливо вриваюсь до шефа: у день верстки – до біса субординацію! – і майже кричу: «Не знаю, чи вийшло “ух”, – я роблю пірует, – але ось це, – я клацаю пальцями біля скроні, як іспанка, що виконує фламенко, – здається, вийшло!»

Найдивніше, що ми чудово розуміємо одне одного! Шеф читає. Лишається задоволеним. Підписує. Верстка триває. Те, що я розширила до 120 рядків, скорочується до попередніх 60, коментар бізнесмена «злітає», есей розростається прямо на ходу, а фото категорично «не танцює» під текст нарису. Доводиться вигадувати нову текстівку й пришивати її до теми шпальти «білими нитками».

Періодично з верстального залу я вриваюся до кабінету, де сидять мої колеги, і відчайдушно волаю: «Чаю!» Це ще нічого. Вчора так само сюди вбігала моя колега – щоправда, її відпоювали валер'янкою...

Шпальта нарешті зверстана. Пішла, дорогенька, до друкарні... Все. Кінець. Фініта ля...

До понеділка.

А потім все почнеться знову.

Часом мені здається, що витримати цей ритм неможливо. Але в суботу, коли я їду в метро, душу зігріває така картина: майже всі жінки розгорнули популярну газету на моїх сторінках. Дехто заглядає в неї через плече сусідки.

Ілюзорна мить задоволення! Я готова обійняти всіх цих жінок.

Обійняти й заплакати.

І померти. Аби в понеділок була поважна причина не вийти на роботу...

Глянець

От вона яка – м'ясорубка, щоденна газета... Але, якби не вона, я ніколи б не навчилася працювати «на вчора»! А ще – не стала б «глянцевою дамочкою».

Як це трапилось. Зараз поясню...

...**одного разу** на загальній «лєтучці» було вирішено написати матеріал про головного редактора першого і єдиного на той час жіночого журналу. Назвемо його літерою «Н».

«Н» я не читала ніколи! Бачила розкішні обкладинки й виноси з такими запитаннями: «Як стати коханою?» або «Як подолати ревності?» Бр-р-р-р...

Ну, уявіть собі людину жіночої статі, зовсім не зациклену на цій своїй «статі», яку з дитинства хвилюють думки про устрій Всесвіту, – чи стане вона обтяжувати себе такими дрібними запитаннями? Але хіба хочеш, якщо мусиш? Помила голову й пішла.

...Редакція розкішного видання (і це мене здивувало) розташувалася на околиці міста. Складна система перепусток, скляні двері, коридори з фотографіями зірок на стінах, паньанки на високих підборах. Ось вони – «ТАКІ БАБИ», про яких говорила моя колишня колега з радіо.

Поки чекала редакторку, роздивлялася: за комп'ютерами сидять досить симпатичні пані, вистукують щось – мабуть, про те саме: як подолати ревності...

Пахне парфумами й трохи ковбасою, адже щойно закінчилася обідня перерва.

Люб'язно поговорила з редакторкою та Ірою, її заступницею. Іра каже, що читає мої шпальти. Мені приємно. У відповідь кажу, що «Н» – мій улюблений журнал.

Звідки мені було знати, що невдовзі він дійсно стане «моїм» на кілька років?...

Звісно, після нашої «м'ясорубки», все побачене в «Н» видається галявинкою, на якій мирно випасаються ось такі чудові молоді жінки, дихаючи «парфумами й туманами». І трохи – бутербродами з ковбасою...

Інтерв'ю я взяла, його надрукували в нашій газеті.

...а потім прийшов карієс! Тобто – безробіття.

Не пам'ятаю, чи я казала, що наша газета була опозиційна? На стінах, по обидва боки коридору редакції висіли карикатури на діючий уряд. Дуже кумедні! Але розігнали нас нібито зовсім і не за це. Спіймалися ми на іншому: на правді, яка ще не стала загальновідомою. Трохи поясню: нишпорка-кореспондент зі спортивного відділу повідомив, що одного футболіста, гордість нашої футбольної команди, «продали за кордон». Було написано куди саме і за скільки. За «наклеп» (який невдовзі було оприлюднено, як чистісіньку правду) нам присудили такий величезний штраф, від якого засновники збанкрутували, а ми лишилися «на вулиці». За інерцією журналісти ще кілька місяців ходили на роботу, «ганяли чаї» чи щось міцніше, бренькали на гітарі, юрмилися в «курулках», виголошували якісь гасла, мовляв, «ми ще покажемо!», «нас не переможеш!» і намагалися не думати про завтрашній день...

Але він все ж настав.

Зібравши нас на останні збори, головний редактор попросив вибачення у громади, жіноча частина якої похлюпала носами, а чоловіча – стиснула кулаки. Редактор доповів, що йому пощастило вибити грошову компенсацію за місяці вимушеного простою і зараз нам її видадуть у касі. До речі, два останніх фактори – вибачення і гроші – дуже підняли рейтинг нашого керівництва в наших очах (потім багато хто з колег працювали під їхнім керівництвом і далі). Адже буває, що журналістів викидають на вулицю просто так, без усяких пояснень, а тим паче – грошової компенсації.

Ми обмінялися телефонами, поплакали, чоловіки – напилися. Охорона запломбувала кабінети.

Так 150 людей лишилися на вулиці. Для кожного це означало, що нині він має... 149 конкурентів, котрі кинуться по всіх редакціях міста в пошуках роботи.

...починалося неймовірно спекотне літо. У чоловіка була зламана нога – одночасно в двох місцях, доньку треба було вивозити кудись на відпочинок, а я сиділа вдома й вирішувала питання: що робити? Тоді я ще гадки не мала про розсилку «резюме», як це робили інші нормальні люди. Дві-три статті я продала в якусь газетку. Отримала по 15 гривень...

(Розповідь про те, як я два тижні слухняно ходила на телебачення – варто пропустити. Мені нудно писати про це. Там я побачила справжніх небожителів, отруєних червоним оком камери. Відтоді люблю і шаную тих, хто не піддався гіпнозу масової любові, яка минає, щойно тебе виганяють з ефіру. Таких багато. Можливо, пізніше вони з'являться в моїх розповідях... Одне слово, я побачила там дикий бедлам із вічним запитанням: «Що знімаємо сьогодні ввечері?» Швидше за все, я потрапила «не туди», не в ту команду... Попри це, все пов'язане із візуалізацією думок приваблює мене й досі.)

...**одного разу** я практично впала у відчай, тобто розслабилась і плюнула на небожителів з височезної споруди телецентру, що в народі зветься олівцем і, як каже моя подруга, дитяча письменниця Леся Воронина, «відпустила ситуацію». Як тільки це сталося – у квартирі пролунав дзвінок.

Явище доволі типове: щойно ти припиняєш борсатися, метушитися, битися головою об стіну, одне слово – здіймати хвилю, як течія виносить тебе на берег. Це просто закон природи.

Мені зателефонували з того самого журналу «Н».

– Як ваші справи? Ви ще не знайшли роботу? – запитали мене (чутки про розвал «ВВ» стали в місті притчею во язицех).

– Поки що думаю, обираю... – гордовито відповіла я, потираючи лоба, яким нещодавно стукала об стіну.

– Тоді ми готові зробити вам пропозицію, від якої ви не зможете відмовитись!

Ця фраза пролунала, як у кіно. До речі, це благодатна фраза: її приємно вимовляти і приємно чути. Вона сповнена респектабельності й упевненості. Її не виголошують, пропонуючи мити під'їзди...

Так я потрапила з розбитого човна – на бал. Мені запропонували очолити відділ.

Головний редактор та її заступниця Іра розгорнули переді мною журнал, немов кольорову абетку перед Буратіно:

– Ваша тематика займає 90 сторінок.

(«Нехіло!» – подумала я.)

– Крім виконання обов'язків завідділу, ви маєте писати чотири великі статті щомісяця.

(«Ну, після розвороту на тиждень – це дрібниці!» – подумала я.)

– Зможете?

Тінь мого лагідного шефа на мить виринула за їхніми плечима. Він усміхнувся і запитав: «Зможеш? На вчора?»

– Звісно, – сказала я.

Тінь розвіялася, але в повітрі залишилася посмішка – посмішка Чеширського кота...

...дізнавшись, що мене взяли в «Н», моя подруга була в захваті, а після радісних вигуків, серйозно промовила:

– Тепер тобі потрібна норкова шуба...

– ??? – вражено вирячилась я на неї.

– Авжеж! Ти тільки поглянь, які обкладинки! Ти маєш шануватися!

– Я не люблю, коли вбивають маленьких беззахисних норок, – сказала я. – Але... але якщо так треба, я це зроблю. Долаючи огиду.

Між іншим, цю огиду я долаю й досі, а «мої» норки все ще бігають засніженими північними рівнинами...

Інші міфи про «красиве глянсове життя» розвіялися так само швидко.

Адже я завжди думала, що:

– у редакціях жіночих глянцевого журналі – суцільні інтриги, соплі-воплі й бабське кодло, яке з ранку до ночі полірує нігті, потім вибирає нові сукні, туфлі та косметику, а ввечері жере ананаси та рябчиків, не вилізаючи з джакузі...

– усі призи (від авто до кавоварок) – «липові», і отримують їх самі працівники редакції або їхні родичі...

– всі їздять на «мерсах», постійно змінюють коханців і обідають у дорогих ресторанах...

І таке інше...

Все це не так. Принаймні я такого не бачила.

А головне, згодом я почала отримувати тисячі листів, що починалися словами: «Дорога Іренко!»

Тепер я впевнена: у кожному місті, містечку чи селищі України є хоча б одна жінка, в якої я можу переночувати.

Хіба цього мало?...

...зараз я хочу зізнатися: ці сторінки про «глянсовий світ» – дійсно не з «цієї опери». Зовсім, зовсім не з цієї. Але я мусила втулити їх саме сюди. Зняти питання, як потрапляють «з розбитого човна на бал».

А тепер почнімо так...

Хто такий шпрыхшталмейстер

...одного разу, на початку жовтня 1982 року, я сиділа в однокімнатній квартирці, де ми мешкали з мамою, і думала, що життя закінчилося.

Загалом, таке бувало часто: осінь, дощ (який я, взагалі-то, люблю) і черговий раз відчуття, що життя закінчилося. Саме цієї миті пролунав дзвінок. «Ви не хочете попрацювати в цирку?» – вимовив голос на іншому кінці дроту.

Це був дзвінок з іншої планети, з іншої цивілізації. Я подумала, що це жарт чи знущання, і хотіла покласти слухавку.

Але голос пояснив, що мене обрали для цієї важливої місії тому, що членам журі сподобалося, як я читала вірші на обласному конкурсі читців. Це була повна фантазмагорія, адже вірш, який я дійсно там прочитала, був «Реквієм» Ахматової. Чому члени журі (а в його складі чомусь опинився директор цирку!) вирішили, що я здатна відкривати циркову програму в ролі шпрыхшталмейстера, досі залишається загадкою.

Звісно, я відповіла «так» і знову захотіла жити.

Щоправда, я вагалася, адже знала, що «шпрыхшталмейстер» – це такий собі німець із вусами, у чорному сурдуді з білою маніжкою. Я зовсім не була схожа на такого шпрыхшталмейстера!

Проте в цирку мені видали прозору сукню, пакет блискіток і аркуші з надрукованими віршами. Блискітки я мала пришити на сукню, вірші (жахливі, жахливі!) – вивчити напам'ять. На все це мені дали один день. Блискітки я пришивала вночі, дурні вірші зазубрила одразу і вранці пішла на репетицію. Режисер цирку був маленький і миршавий. Він завів мене до кабінету, де сидів товстий клоун (клоунським у нього був лише великий ніс із пап'є-маше, а одягнений він був цілком нормально – у светр та джинси), і одразу дістав третю чарку для коньяку. «Для куражу!» – пояснив він.

Я випила й одразу відчула, що потрапила в інший світ, в інший вимір, на іншу планету, в іншу цивілізацію і все, що відтепер діється за вікном, не має жодного значення. Нехай щезнуть тролейбуси разом із контролерами, телетайпи з телетайпістками, двірники з мітлами, вчительки з указками, міліціонери з відділками міліції, заводи й фабрики, залізниці, кінотеатри, туалети, телефонні буди... Все це не мало жодного стосунку до цієї планети.

У заокруглених коридорах пахло тирсою і тваринами. Коридорами блукали напівоголені привітні люди. Всі вони віталися і підморгували, ніби подаючи сигнали своєї приналежності до іншої цивілізації. Крізь прочинені двері гримерок я бачила дивних мешканців, котрих потім знала на ім'я: крихітну жіночку в оточенні таких самих крихітних білих пуделів, жінок-метеликів, яких було так багато, що мені здавалося, що вони б'ються крильцями об стіни та стелю; силового жонглера, ноги якого стирчали в коридор... За столиками в їдальні сиділи не менш фантазмагоричні персонажі. Блазні їли сосиски, притримуючи червоні й сині носи, щоб не заважали... На стільці, поруч із печальним дядечком у комбінезоні, примостилася мавпа в тільнящі – накладала в ложку макарони, а потім обережно несла її до рота...

Коли режисер повів мене нагору, на моє «робоче місце» і відгорнув оксамитову завісу, я побачила порожню арену, що світилася в темряві. Він тицьнув мені мікрофона, спустився до арени й наказав починати. І я заводала в темряву дурнувато-дзвінким голосом. Адже ті вірші можна було читати лише так: дурнувато-дзвінко та після чарки коньяку. Вірші були про Великий Жовтень, про дружбу між народами і про те, що цирк (саме цирк!) налагоджує цю безсмертну дружбу. Але мені було байдуже, про що кричати, адже вся циркова фантазмагорія: запах звірів, пуделі, мавпи, клоуни, жонглери, блискітки, золоті кульки – вже увійшли в мене, як лихоманка. А ввечері, коли зал наповнився «шановною публікою», а за моєю спиною цирковий оркестр гримнув туш і розпочався парад-алле, я геть збожеволіла і закричала так, що перекрила звуки

оркестру – і про Великий Жовтень, і дружбу між народами та іншу маячню.

Гримів оркестр, ареною, по колу, йшли й махали руками артисти цирку, різнобарвні вогні танцювали на червоному килимі, все крутилося, мов святкова карусель на ярмарку.

...Я ходила «на роботу» двічі на день – на денну та вечірню вистави. Входила крізь «прохідну», мов своя, у цей затишний і добрий світ. У ньому всі посміхалися і всі несамовито трудилися.

«Дивись, скільки разів я перевернусь!» – кричали циркові дітлахи, роблячи сальто.

Вони не сходили з килимків, мов цуценята і, здавалося, ніколи не виходили за межі манежу – їм це було так само нецікаво, як і мені. Силовий жонглер із нереально блакитними дитячими очима соромився свого велетенського тіла, яке всім заважало і скрізь, навіть у їдальню, носив за собою дві чорні гирі. Ліліпутка в оточенні песиків плела скатертину з білих тонких ниток і розповідала, як батько віддав її в цирк-шапіто за ящик горілки. І тепер вона цілком щаслива. Перед тим, як змахнути паличкою, диригент на ім'я Альфред схилявся у якомусь старомодному поклоні, від чого поли його фрака розліталися, наче хвіст ластівки.

Мене висвітлювало яскраве коло різнобарвного світла...

Туш...

Парад-алле...

«Весь вечір на манежі!..»

А потім помер черговий генсек...

Директор викликав мене до кабінету й повідомив, що за таких обставин не можна веселитися і йому наказали прибрати такого дзвінкоголого «шпреха» і приглушити туш.

Відрахував мені гроші.

Подякував і відправив додому.

Дорогою я зайшла до ювелірного магазину й на всі гроші купила собі перстень. Я не могла жити на них – купувати їжу чи квитки в кіно. Цирк залишився перснем на моїй руці...

Пізніше я заклала його в ломбарді й не викупила. Навмисне не викупила. Адже «продала цирк» за квиток на літак в один кінець. І це була гідна ціна.

Але це зовсім інша історія. І поки вона визріває, розповім про інше диво – інше серед інших, не менш важливих для мене.

Адже все в житті відбувалося випадково.

Це буде історія про кіно...

Я зніматимусь у кіно!

Хто з дівчат не мріє зніматися в кіно?

Я мріяла.

Спочатку мені здавалося, що режисери мають знайти мене прямо «на вулиці».

Мені було сім років, і я навмисно тинялася центральними вулицями Донецька й заглядала в очі кожному чоловіку, хто був хоч трішки схожий на режисера. Такий собі: з шифоновою хусточкою на шиї й ароматом одеколону «Шипр»...

І очікувала на запитання: «Дівчинко, хочеш зніматися в кіно?»

Але вулицями Донецька відомі режисери чомусь не ходили.

З п'ятого класу я відвідувала дитячу театральну студію. З сьомого почала готуватися до вступу до театального училища, у восьмому подумала, що училище – це для мене надто дрібно, у дев'ятому вирішила вступати до столичного театального університету (тоді ще – інституту) імені Карпенка-Карого, а наприкінці десятого твердо й остаточно зрозуміла, що «Карпенко» – має лишитися високою і недосяжною мрією (хто ж тоді міг знати, що, не взявши «театральний» як студентка, з часом «взьму» як... викладач?!).

З семи років хотіла хоч раз постояти перед камерою – заплакати, посміятися, виголосити монолог Джульєтти чи Марії Стюарт.

Мрії мають здійснюватись!

І вони здійснилися.

Можливо, надто пізно...

Менш ніж два роки, починаючи з 2008, якимось дивом мені вдалося попрацювати сценаристом на п'яти відзнятих і стількох же (вже більше!) поки що не реалізованих стрічках.

Як і чому це сталося – відомо лише «мсьє Паскалю»^[1] – тобто тій чарівній і особисто моїй субстанції, до якої звертаюсь у думках.

Попри це, факт лишається фактом.

Як і те, що один із фільмів і, що дивно – найперший! – був відзначений першим місцем «за кращий сценарій» на міжнародному фестивалі телевізійних фільмів «Маслина-Олива» в Чорногорії. Це був «Гудзик», знятий режисером Володимиром Тихим...

Ні, мабуть, коротко розповісти не вийде! Тому почнемо так...

...Найцікавіші розмови будь-де – «про кіно»: на гостині, на презентаціях, під час нового знайомства та просто з друзями, які мають таке саме захоплення. А якщо твоя історія така дивовижна і майже НЕРЕАЛЬНА, то чому б не розповісти її?

Щоправда, аж такою фантастичною вона почала мені здаватися не так давно, коли я побачила по ТБ інтерв'ю з якимось сценаристом, який з гордістю і священним трепетом повідомив, що за два роки в нього було знято два фільми.

Гм... подумала я, а якщо за півтора – п'ять?... А якби не славнозвісна та дуже комусь вигідна «криза» на початку 2009-го – могло б бути й більше...

Одне слово, мій «кінороман» починається з тих не дуже й давніх-давен, коли одного разу я почула дивну історію виникнення в Голлівуді фільму «Будинок з піску та туману» нашого співвітчизника, киянина, Вадима Перельмана.

А історія була така.

Вадим мав кудись довго летіти й купив в аеропорту якийсь покетбук. Поки летів – читав і... вирішив знімати за цією книжкою кіно. Познайомився з автором. І далі вже маємо чудовий фільм. Точніше – Голлівуд має. А ми можемо сказати, що він знятий нашим співвітчизником, який, до речі (за його ж словами на Одеському кінофестивалі), не відмовляється позиціонуватися, як режисер з України.

Казкова історія, чи не так?

У 2008 році я, як і багато інших моїх колег-письменників, мала кілька виданих книжок.

Але жоден продюсер із жодної студії не звертався до жодного українського автора. Власне, це ще триває і зараз.

А тепер переказую зі слів продюсера Юлії Ч. Принаймні так я почула цю історію від неї.

Редакторка студії (її звали Олена) запропонувала їй почитати якусь книжку якоїсь авторки. Юлія спішила до... аеропорту (!) і тому цю книжку тицьнула в свою сумочку – мовляв, якщо не забуду, почитаю в літаку. Відчуваєте збіги обставин, змодельовані моїм жартівником, «мсьє Паскалем»?

Отже, пані Юля летіла на Каннський фестиваль і тримала на коліні цю книжку – обкладинкою догори, поки пила принесену стюардесою каву. Поруч із нею сиділа інша пані, котра також летіла на фестиваль. Супутниці знайшли спільні теми й розговорились. Пані мала досить презентабельний вигляд і зналася на кіно, чим викликала повагу співрозмовниці.

Її погляд випадково впав на коліна пані Юлі, де лежала – обкладинкою догори – книжка...

– Ось які фільми треба знімати! – сказала та невідома жінка (можливо, вустами мого «мсьє Паскаля») і почала із захватом переповідати сюжет.

На що пані Юлія відповіла:

– А ми якраз збираємося це знімати!

Невідома мені пані, з вдячністю обійняла її і – сама того не усвідомлюючи – стала каталізатором рішення, приймати яке вагалася пані Юля.

Так випадково, у літаку (!) двома жінками, що летіли на Каннський фестиваль, і вирішилася моя доля.

Через якийсь час, коли я, не відаючи про всі ці колізії ані сном, ані духом, сиділа на роботі, мені зателефонували зі студії.

Пані Юлія відрекомендувалась, сказала, що прочитала кілька моїх книжок і хоче зустрітись для важливої бесіди.

Я запитала, у чому її суть.

– Ви могли б написати сценарій за своєю книгою? – сказала Юлія.

– Звісно! – оком не змигнувши, відповіла я, втішившись, що розмова відбувається по телефону й пані продюсерка не може бачити моїх брехливих очей.

Призначили зустріч у кав'ярні неподалік від моєї роботи. І поки до неї залишалось кілька годин, я судомно гортала всі «кіношні» сторінки Інтернету.

«Семінари з майстерності кінодраматурга», «Деякі риси сучасної кінодраматургії», «Побудова кіносценарію», «Драматургія кіно», «Побудова кінокадру»...

Ейзенштейн...

Ромм...

Довженко...

Бергман...

Фелліні...

Дідро...

Аристотель...

Мати Божа! Як це все осягнути?!

Нарешті знайшла те, що видалося більш-менш зрозумілим – Лінда Сьогер «Як добрий сценарій зробити великим». Там же були які-не-які зразки, як записувати діалоги. І загальні необхідні знання для «першої пори».

Вже потім моїм улюбленим автором став теоретик драматургії Лайош Еґрі, якого все ж таки довелося добряче «підрихтувати» під сьогоднішня. Але це – потім, коли сама почала викладати «сценарну майстерність»...

Отже, до кав'ярні я прийшла вже підкованим «кінодраматургом» і... губкою, яка з того дня почала шалено всотувати кожне слово, мовлене професіоналами. Здебільшого тими режисерами, старшими та молодими, з якими довелося проводити години, а то й цілі дні в обговоренні сценаріїв. Так поволі, переписуючи режисерський чи свій задум по кілька разів, дійшла багатьох висновків, що прийшли

не «з чужої сторони» – а впали прямо в голову, наробивши чимало «шишок». Зате – своїх.

А писати і переписувати (за пророцтвом тої ж пані Сьогер) довелося чималенько! Скажімо, на одному чотирисерійному фільмі, який було прийнято на рівні сценарію одразу, за період підготовки змінилося... сім режисерів! А це означало, що кожен мав свій погляд і просив то прибрати «флеш-беки» (відсилання в минуле героїв), то зробити сценарій «лінійним», то прибрати одні сцени й додати інші, або взагалі перебудувати сюжет (от із цим я вже боролася, мов лев, і того мудрагеля прибрави на моє прохання).

Одне слово, на одному сценарії загалом я написала не менш ніж сім сотень сторінок. Таке буває доволі часто. І з цим доводиться змиритися.

Перше питання, яке я ставлю студентам, майбутнім сценаристам-драматургам, таке: хто є найпершою і найостаннішою людиною в кінопроцесі? Відповідають різне.

А відповідь одна – сценарист! Адже все починається з придуманої ним історії, з фабули, яку він пропонує. І яку потім розтинають усі, кому не ліньки – від режисера чи продюсера до тітоньки, яка варить обіди на знімальному майданчику та відчайдушно критикує все, що бачить перед очима.

Але все ж таки краще відчувати себе «найостаннішим». Це допомагає не втрачати контроль над своєю гординею.

Адже, дійсно, вся історія майбутньої стрічки на перших порах виходить з-під пера (клавіатури) писаки-писайла, але... І це велике і важливе «АЛЕ» для розуміння своєї великої чи малої місії в цій спільній роботі – глядачі ніколи не скажуть: «Фільм Тоніно Гуєрри». Вони говорять: «Фільм Федеріко Фелліні». Як писав у моєму улюбленому романі «Сага» Тоніно Бенквіста: «Усі мріють про режисерів та акторів. Про сценариста ж не мріє ніхто!» Попри це, починаючи цю роботу, я пам'ятала інше висловлювання з цього ж роману про те, що «я продам душу тому, хто прочинить переді мною

двері. Я готовий ковати образи, писати казна-що, отримувати гонорари цеглою або взагалі не отримувати їх. Мені начхати. Коли-небудь це вони їстимуть з моїх рук. Але вони що поки цього не знають».

І це теж правда. Важливо лише зберігати почуття міри між тим і тим...

Тому що кіно – режисерське мистецтво. Сценарій – лише поштовх. А от яким цей поштовх буде, звісно, залежить від якості твоєї ідеї. Але втілювати її не сценаристові! Тому досить часто доводиться вгамовувати свою пиху.

Мені страшенно подобається влучне визначення Дусі Смірної, доволі типової у своїх різких судженнях московської публіцистки: сценарист – це лінивий режисер! Адже сценарист завжди візуалізує те, що пише. Завжди. Інакше це поганий сценарист. Але візуалізувати в своїй уяві – не реалізувати на плівці!

А поки не вмієш реалізувати – тихо стукай пальчиками по клавіатурі чи шкрябай ручкою по аркушу, доки сам не візьмешся за цю справу...

Що, до речі, цілком реально. А якщо реально – то поки що просто старанно вчись. Адже «два професіонали в одному» – то вже серйозно. Але – саме професіонали! Я все ж таки схиляюся до тієї думки, що кожен мусить займатися своєю справою. І деякий досвід дає підстави стверджувати це. Звісно, режисер також мусить гарно та чітко вміти висловлюватись на папері. Хоча б для того, щоб написати свій, «режисерський» сценарій.

Але це не підручник і я забалакалась...

Отже, так випадково все й почалося.

З «Гудзика» – односерійного телевізійного фільму або, як це зараз називається, «мувіку» – режисера Володимира Тихого.

Але потрапити на знімальний майданчик, відверто кажучи, я не мріяла й не просилася. Мовляв, «мавр зробив свою справу – мавр мусить піти».

Але напередодні зйомок – **одного разу** – мені зателефонував Володя Тихий:

– Хочеш знятися в кіно?

Це було те запитання, на яке я чекала з семи років, блукаючи в пошуках режисера вулицями Донецька!

– А що для того потрібно? – обережно запитала я.

– Вечірня сукня. Зачіска. Завтра о п'ятій зйомка.

– А що маю робити?

– Будеш хазяйкою картинної галереї. У тебе буде одна проходка... Словом, на місці розберемось. Але вечірня сукня має бути!

Я полізла до шафи.

І з жахом зрозуміла, що зараз – пізній вечір, зйомка завтра, а сукні в мене як не було, так і немає! Є білий брючний костюм-трійка, є якісь блузки-спіднички, а от справжньої вечірньої сукні, на свій сором, не маю. І навіть не уявляю, як вона може виглядати. Довга чи коротка? З мереживом? З криноліном три метри в радіусі? З великим декольте чи шнурованим корсажем? З пухнастим боа? Чи універсальна «маленька чорна сукня» в стилі Коко Шанель?

Я напружувала пам'ять і переймалась діалогом «мимри» (А. Фрейндліх) з секретаркою (Л. Ахеджакова) зі «Службового роману»: «Що зараз носять? – Клубний піджак? – Це щоб ходити до палацу культури? – Туди теж можна!»

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ІРЕН
РОЗДОБУДЬКО

Одного разу...

НЕПРАВИЛЬНА КНИГА

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВИЛЛЯ

Примечания

1

Герой роману І. Роздобудько «Амулет Паскаля».

[Повернутися](#)